

**MƏKTƏBƏQƏDƏR TƏHSİL VƏ TƏRBIYƏ
ДОШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И ВОСПИТАНИЕ
PRESCHOOL EDUCATION AND UPBRINGING**

UOT 373.2

Gülşən Qəzənfər qızı Hüseynova

*Bakı şəhəri Suraxanı rayonu 330 nömrəli körpələr evi-uşaq bağçasının müdiri
<https://orcid.org/0000-0002-1801-3745>*

**MƏKTƏBƏQƏDƏR MÜƏSSISƏLƏRDƏ TƏLİMİN TƏŞKİLİNƏ
MÜASİR YANAŞMALAR**

Гульшан Газанфар гызы Гусейнова

заведующая яслями-детским садом № 330 Сураханского района гор. Баку

**СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ОРГАНИЗАЦИИ ОБУЧЕНИЯ В ДОШКОЛЬНЫХ
УЧРЕЖДЕНИЯХ**

Gulshan Gazanfar Huseynova

head of the nursery-kindergarten No. 330 of the Surakhani regio of Baku city

**MODERN APPROACHES TO THE ORGANIZATION OF EDUCATION IN PRESCHOOL
INSTITUTIONS**

Xülasə. Məqalədə məktəbəqədər təhsil müəssisələrində təlimin təşkilində yeni yanaşmalardan, pedaqoji texnologiyalardan istifadə məsələlərindən bəhs edilir. Təlim prosesində istifadə edilən müasir pedaqoji texnologiyalar məktəbəqədər yaşlı uşağın nailiyyətlərinə zəmanət verir və onların məktəbdə uğurlu təhsilini daha da təmin edir. Müasir yaradıcı, peşəkar və səriştəli tərbiyəçi-müəllimlər qrupdakı hər bir uşağın fərdi xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq istənilən nəticəni əldə etmək üçün müxtəlif üsullardan istifadə edirlər.

Açar sözlər: məktəbəqədər təhsil, yeni yanaşmalar, pedaqoji texnologiyalar, təlimin keyfiyyəti

Резюме. В статье говорится о новых подходах в организации обучения в дошкольных образовательных учреждениях, вопросах использования педагогических технологий. Современные педагогические технологии, используемые в процессе обучения, гарантируют достижения дошкольников и в дальнейшем обеспечивают их успешное обучение в школе. Современные творческие, профессиональные и грамотные воспитатели-педагоги используют разные методы для достижения желаемого результата с учетом индивидуальных особенностей каждого ребенка в группе.

Ключевые слова: дошкольное образование, новые подходы, педагогические технологии, качество образования

Summary. The article talks about new approaches to the organization of education in preschool educational institutions, issues of using pedagogical technologies. Modern pedagogical technologies used in the learning process guarantee the achievements of preschoolers and further ensure their successful education at school. Modern creative, professional and competent educators-teachers use different methods to achieve the desired result, taking into account the individual characteristics of each child in the group.

Key words: preschool education, new approaches, pedagogical technologies, quality of education

Cəmiyyətin həyatının bütün sahələrində baş verən müasir dəyişikliklər məktəbəqədər təhsilin Dövlət Standartlarının tətbiqinə olan obyektiv zərurət, uşaq bağçasında uşaqların təhsili, tərbiyəsi və inkişafının təkmilləşdirilməsi üçün metodik işin rol və əhəmiyyətinin yüksəldil-

məsini tələb edir. Bu gün məktəbəqədər təhsilin Dövlət Standartı metodik xidmət fəaliyyətinin istiqamətlərini müəyyən edir. Təhsil sisteminin inkişafının uğuru daha çox pedaqoji kollektivin peşəkarlığından, onların məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin təlim prosesinin yenilənməsinə hazır olmasından asılıdır. Bu hazırlıq məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin pedaqoji işçilərinin bütün kateqoriyalarını əhatə edən metodik xidmət üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Müasir dövrdə məktəbəqədər təhsildə metodik işin məzmunu, formaları, metodları, strukturu üzrə mürəkkəb axtarış prosesi gedir. Bu, şəxsiyyətyönlü təhsildə yeni üslub, insanlarla yeni ünsiyyət formalarının axtarışı ilə bağlıdır. Şəxsiyyətyönlü təhsil sistemində pedaqoji prosesin mərkəzində dayanan tərbiyəçi-müəllim və uşaqların funksiyaları dəyişir. Onların fəaliyyəti əvvəlcədən müəyyən olunmuş nəticələrə əsasən qurulur. Tərbiyəçi-müəllim kurikulumlara uyğun inteqrasiya olunmuş planlarla yanaşı, yeni texnologiyalar hazırlayır, yaxud mövcud olanların içərisindən ən münasibini seçir. Bu texnologiyaların müəyyən olunmasında tərbiyəçi-müəllim və uşaq şəxsiyyəti təlimin aparıcı subyekti kimi çıxış edir.

Məktəbəqədər təhsil müəssisəsində təlim-tərbiyə işinin məzmunu. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsində təhsil prosesinin məzmunu məktəbəqədər təhsilin dövlət standartına uyğun olaraq məktəbəqədər təhsilin əsas təməl komponenti ilə müəyyən edilir. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin təhsil prosesində uşaqların təşkilinin aşağıdakı əsas formalarından istifadə olunur:

xüsusi təşkil olunmuş təlim fəaliyyəti (məşğələlər); □

oyunlar; □

□ *uşaqların müstəqil fəaliyyəti (bədi, hərəkət, nitq, oyun, əmək, tədqiqat və s.);*

fərdi iş; □

müşahidə; □

ekskursiyalar; □

gəzintilər; □

bayram və əyləncələr; □

dərnəklər və s. □

Yadda saxlamaq lazımdır ki, məktəbəqədər yaşda uşaqların aparıcı fəaliyyəti oyundur. Oyundan məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin təlim prosesində uşaqlarla müstəqil iş forması kimi, həmçinin inkişaf, tərbiyə və təlimin təsirli

vasitəsi və metodu kimi geniş istifadə olunur. Yaradıcı (*süjetli-rollu oyunlar, konstruktiv, drammatizasiya və səhnələşdirmə oyunları, əmək və bədii fəaliyyət elementləri olan oyunlar*) və qaydalı oyunlara (*didaktik, intellektual, mobil, dairəvi rəqs və s.*) üstünlük verilir.

Müasir məktəbəqədər təhsil müəssisəsində təlim prosesinin uşaq şəxsiyyətinin inkişafına yönəldilməsi, onun müstəqil fəaliyyəti və fərdi iş kimi məktəbəqədər yaşlı uşağın həyatının təşkili formaları üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsində təlim prosesi təbii, əşyavi, sosial şəraiti və uşağın öz "mən"inin formalaşdırılmasına imkan verən bir mühitdə təşkil edilir. Onu yaratmaq və istifadə etmək üçün tərbiyəçi-müəllimlərin əməli səyləri uşağın maraqlarına və həyatın müxtəlif sahələrində onun inkişaf sahələrinə tabedir. Təlim prosesində uşaqların fəallığı şəxsiyyətin formalaşmasının, həyatda fəal mövqə tutmasının zəruri şərtlərindən biridir.

Müasir dövrün tələbləri ailə və ictimai məktəbəqədər təhsilin daha sıx inteqrasiyası, ailə tərbiyəsinin prioritetinin qorunması, ailələrin məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin təlim-tərbiyə prosesinə, psixoloji, pedaqoji və tibbi özünütəhsil prosesinə daha fəal cəlb edilməsi zərurətini diktə edir. Bu məqsədlə iclaslar, məsləhətləşmələr, söhbət və müzakirələr, dəyirmi masalar, treninqlər, viktorinalar, açıq qapı günləri, uşaqlarla iş müəyyən formalarına valideynlərin baxışları, dərnəklər keçirilir, əyani təbliğat vasitələrindən (bülletenlər, valideyn guşələri) istifadə olunur, tematik stendlər, fotosərgilər və s.), valideynlər bayramlar, əyləncələr, gəzintilər, ekskursiyaların və s. keçirilməsinə cəlb olunurlar.

Təlim-tərbiyə prosesinin məzmununun düzgün təşkili və təmin edilməsi üçün məsuliyyət məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin rəhbərinin və vəzifəsi çərçivəsində kollektivin hər bir üzvünün üzərinə düşür.

MTM-də müasir təlim texnologiyaları. Hazırda məktəbəqədər təhsil müəssisələrində təlim texnologiyaları intensiv şəkildə tətbiq edilir. Buna görə də tərbiyəçi-müəllimlərin əsas vəzifəsi uşaqlarla işin təşkili üsulları və formalarını, şəxsiyyətin inkişafı məqsədinə uyğun innovativ pedaqoji texnologiyaları seçməkdir. Məktəbəqədər təhsildə müasir pedaqoji texnologiya-

lar məktəbəqədər təhsilin dövlət standartlarının həyata keçirilməsinə yönəlmişdir.

Pedaqoji texnologiya - təlim prosesində nəzərdə tutulmuş məqsədlərin yerinə yetirilməsini təmin etməyə imkan verən, elmi əsaslar üzərində qurulmuş, məkan və zaman səviyyəsində proqramlaşdırılmış pedaqoji prosesin bütün komponentlərinin birgə fəaliyyət sistemidir. Texnoloji yanaşma təhsil sahəsində konseptual problemlərin və müxtəlif xarakterli layihələrin pedaqoji, psixoloji, sosial məqsədlərin yerinə yetirilməsində və problemlərin həllində yeni imkanlar açır. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində problemlə situasiyanın yaradılması uşaqların tənqidi təfəkkürü, təhliletmə və ümumiləşdirmə vərdişlərini inkişaf etdirir. Problemlə situasiyanın yaradılması:

- *Tərbiyəçi-müəllim uşaqların diqqətini ziddiyyətə cəlb edir və onların özlərinə onun həlli yollarını tapmağı təklif edir;*

- *Ziddiyyətlərlə təcrübi fəaliyyət qarşılaşır;*

- *Eyni məsələ haqqında müxtəlif nöqtəyi-nəzərləri bəyan edir;*

- *Hadisələrə müxtəlif mövqelərdən baxmağı təklif edir;*

- *Müqayisə, ümumiləşdirmə, vəziyyətdən nəticələrin çıxarılması, faktları müqayisə etməyə cəlb edir;*

- *Konkret sualların qoyulması (ümumiləşdirmə, əsaslandırma, konkretləşdirmə, məntiqi müzakirə);*

- *Problemlə nəzəri və təcrübi tapşırıqları müəyyən edir (məsələn, elementar tədqiqatçılıq);*

- *Problemlə tapşırıqın qoyulması (məsələn: kifayət etməyən və ya artıq ilk məlumatlarla, sual (məsələ) quruluşda qeyri-müəyyənliklə, zidd məlumatlarla, şübhəsiz buraxılmış səhvlərlə, qərarın (həllin) məhdudlaşdırılmış vaxtıyla, "psixoloji ətalətə" öhdəsindən gəlməsinə və başqaları).*

MTM-də pedaqoji texnologiyaların tətbiqi maraqlı və cəlbədicidir olduğu üçün məktəbəqədər yaşlı uşaqlar tərəfindən birmənalı olaraq müsbət qarşılanır. Ona görə ki, bu zaman uşaqlar psixofiziki xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq fəaliyyət növlərini asanlıqla dəyişirlər. Öz növbəsində, pedaqoji tərkibin təşəbbüskarlığı valideynlər tərəfindən xoş qarşılanır. Zərurət yaranarsa, məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin ailələrlə qarşılıqlı əməkdaşlıq mexanizmi təkmilləşdirilir.

Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində inkişafetdirici və dəstəkləyici mühitin təşkili çox mühümdür. İnkişafetdirici təhsil mühitinin bu günün tələblərinə müvafiq qurulması, böyüklərlə qarşılıqlı əlaqənin yaradılması, həmyaşıdlarla qarşılıqlı münasibətlərin qurulması, uşaqlarda dünyaya və özünə münasibətin yaradılması vacib məsələlərdəndir. Yaradılan öyrədici mühit uşaqların inkişafını, fiziki və əqli sağlamlığının qorunmasını təmin etməlidir.

Məktəbəqədər müəssisələrdə təhsil mühitinin inkişaf etdirilməsi standartların həyata keçirilməsində əsas amil hesab olunur.

İnkişafetdirici təhsil mühiti uşaqların təfəkkür, sosial, emosional, fiziki və yaradıcı inkişafına böyük təsir göstərir. Fiziki və psixoloji baxımdan təhlükəsiz və həvəsləndirici mühit yaradılaraq uşaqların müstəqil və qrup fəaliyyətləri, oyunlar, müxtəlif vasitələr və böyüklərlə qarşılıqlı əlaqə vasitəsilə inkişafı dəstəklənir. Uşaqyönlü mühitin yaradılması işində aşağıdakı prinsiplər nəzərə alınmalıdır:

- Uşaqların ətraf mühitdə olan əşyalar və onları əhatə edən insanlarla qarşılıqlı əlaqə quraraq öyrənməsi və biliklər qazanması;

- Uşaqların inkişafı və öyrənməsinin təmini üçün onların maraq, ehtiyac və güclü tərəflərinin nəzərə alınması. Elementar tədqiqatların aparılması, yeniliklərin kəşf edilməsi və fikir mübadiləsinə şərait yaradan mühitin qurulması məsuliyyəti tərbiyəçilərin üzərinə düşür. Belə mühitdə tərbiyəçi-müəllimin rolu uşaqların özünüifadəsini dəstəkləməkdən, arzu olunan davranış və şəxsi keyfiyyətlərin: "niyə?", "nə üçün?" suallarının verilməsinin, ətrafdakılara qarşı hörmət və qayğının göstərilməsinin, məsuliyyət hissəsinin təmin olunmasından ibarətdir.

Uşaqyönlü inkişafetdirici mühitdə tərbiyəçi-müəllim uşaqların irəli sürdükləri fikirlərə, təşəbbüslərə hörmət və diqqətlə yanaşır, onları məşğələlərin planlaşdırılması və həyata keçirilməsi zamanı nəzərə alır. Təşəbbüskar uşaqlar dəstəklənir, bir qədər çəkinən və passiv olan uşaqlar isə təşəbbüs göstərməyə həvəsləndirilir. Bunun üçün tərbiyəçi-müəllim "sən bunu necə etmək istəyirdin?", "sən necə düşünürsən?", "çəkdiyən şəklin mənasını mənə başa sal" və s. kimi sual və təkliflərlə uşaqları fəallaşdırma bilər. Uşaqlar yalnız eşitmək və deyilən kimi hərəkət etmək deyil, fikir yürütmək, faktlar axtarmaq,

səbəb-nəticə əlaqələrini soruşmaq, izah etmək və qurmaq, sadə tədqiqatlar aparmaq, həmyaşdları ilə ünsiyyət qurmaq, fəaliyyəti marağına görə seçmək və sərbəst davranmaq hüquqlarına malikdirlər.

Beləliklə, müasir yanaşmanın spesifikliyi ondan ibarətdir ki, təlim prosesi qarşıya qoyulan məqsədlərə nail olmağa təminat verməlidir. Buna uyğun olaraq, təlimdə müasir yanaşmada aşağıdakılar ayrılır:

- *məqsədlərin müəyyən edilməsi və onların maksimum dəqiqləşdirilməsi (nəticəyə nail olmağa yönəlmiş təhsil və təlim);*

- *təlimin məqsəd və vəzifələrinə uyğun olaraq metodik vəsaitlərin (nümayişetdirici və paylama materialı) hazırlanması;*

- *məktəbəqədər yaşlı uşağın cari inkişafının dəyərləndirilməsi, məqsədə çatmada mövcud ləngimələrin aradan qaldırılması;*

- *nəticənin yekun dəyərləndirilməsi - məktəbəqədər yaşlı uşağın inkişaf səviyyəsi.*

Müasir pedaqoji texnologiyalar məktəbəqədər yaşlı uşağın nailiyyətlərinə zəmanət verir və onların məktəbdə uğurlu təhsilini daha da təmin edir.

Uşaq bağçasında uşaqların məktəbəqədər təhsili uşaqların məktəbdə sonrakı təhsilindən çox fərqlidir. Çünki hər yaşın öz qanunları var və uşaq da ona uyğun olaraq inkişaf edir. Uşaq bağçasında tərbiyəçi-müəllimlərin üzərinə erkən yaşlı uşaqlara gələcəkdə onsuz keçinmək müm-

kün olmayan zəruri bacarıqları ötürmək, uşaqlarda sonradan da həyatda faydalı ola biləcək bacarıq və səriştələri inkişaf etdirmək kimi çox çətin və məsuliyyətli bir vəzifə düşür. Bu vəzifələri həll etmək üçün hər uşaq üçün bir "açar" seçmək, onun üçün yeni məlumatları öyrənmək və təqdim etmək üçün ən uyğun yolları tapmaq lazımdır.

Uşağın məktəbəqədər təhsili tərbiyəçi-müəllimin qanəediciləri izahları, təcrübi tapşırıqları və ya rollu oyunlar sayəsində yaxşı nəticələr verə bilər. Ən başlıcası isə odur ki, təlim prosesində uşaq yalnız təlimatlara əməl etməklə kifayətlənməyib, müstəqil fəaliyyət nümayiş etdirmək imkanına malik olsun. Müasir yaradıcı, peşəkar və səriştəli tərbiyəçi-müəllimlər qrupdakı hər bir uşağın fərdi xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq istənilən nəticəni əldə etmək üçün müxtəlif üsullardan istifadə edirlər.

Problemin aktuallığı. Müasir məktəbəqədər təhsil müəssisəsində təlim prosesinin uşaq şəxsiyyətinin inkişafına yönəldilməsi, onun müstəqil fəaliyyəti və fərdi iş kimi məktəbəqədər yaşlı uşağın həyatının səmərəli təşkili üçün təlim prosesində yeni yanaşmalardan istifadə xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Problemin elmi yeniliyi. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində pedaqoji prosesin daha optimal təşkil edilməsidir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalə tərbiyəçi-müəllimlər öz işlərini qurmalarına verilən tövsiyələri izləyərək, pedaqoji prosesin təşkilində uğurlar qazana bilərlər.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası, 24.10.2013, №13
2. "Məktəbəqədər təhsil haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 14.04.2017, №585-VQ
3. "Azərbaycan Respublikasında məktəbəqədər təhsilin dövlət standartı", 8.08.2019, №351
4. Məktəbəqədər təhsil proqramı (kurikulumu) 11 aprel, 2022-ci il.
5. Cəfərova L.K. Müasir məktəbəqədər təhsilin məzmunu // Kurikulum, 2014, № 3, s. 47-54
6. Cəfərova L.K. Məktəbəqədər müəssisə rəhbərinin stolüstü kitabı. -Bakı, -2015, -351 s.
7. Cəfərova L.K. Məktəbəqədər təhsil: tərbiyəçi-müəllimlər və metodistlər üçün stolüstü kitab. -Bakı: Letterpress nəşriyyat evi, -2019, -316 s.
8. Рыжова Н.А. Развивающая среда дошкольных учреждений. -М.: Линка – Пресс, -2003.
9. Шмонина Л.В., Зайцева О.И. Инновационные технологии в методической работе ДОУ.- Волгоград: Учитель, -2011.-215 с.

E-mail: gulshan.huseynova58@mail.ru

Rəyçilər: *ped.ü.fəls.dok., dos.L.K. Cəfərova*
ped.ü.fəls.dok. S.Ə. Rəhimova

Redaksiyaya daxil olub:08.07.2022.